

Upp med händerna

Lek blir till allvar när några barn i en fransk mellanstadieklass ställs inför det faktum att deras vänner hotas av utvisning. Detta måste stoppas till varje pris! "Upp med händerna" visar hur barn, till skillnad från vuxna, ofta ser det personliga engagemanget som självklart när de ställs inför orättvisor. Filmen förenar ett spontant barnperspektiv med en krass bild av dagens immigrationspolitik utan agitatoriska plakat. Men den blir inte desto mindre en stark påminnelse om alla de papperslösa som förpassas till en parallell dimension utanför den europeiska 'gemenskapen'.

Rekommenderad från åk 5

EN FILMHANDLEDNING AV
LOUISE LAGERSTRÖM

Handling

Året är 2067. En åldrad Milana blickar tillbaka på sin barndom i Paris runt 2009. När hon var elva och hängde ihop med sitt sammansvetsade gäng efter skolan. Där var jämnåriga Blaise, som var hemligt kär i henne, hans yngre syster Alice, Ali, Youssef och Claudio. Några av dem

franska medborgare, andra likt Milana, papperslösa invandrare.

I ett källarutrymme i kvarteret har vännerna skapat ett eget hemligt näste där Milana, som är gruppens matte-snille, gör allas läxor medan de andra klistrar etiketter på de piratkopierade dvd:er som de säljer i grannskapet. Proviant stjäls från lagret till en närliggande livsmedelsaffär och de har upprättat ett effektivt kommunikationssystem med hjälp av mobiltelefoner och koder.

Men det är inte deras småkriminella affärer som hotar deras gemenskap. När polisen gör ett nattligt tillslag mot ett hus som hyser flera papperslösa familjer, bland dem Youssefs, tvingas han lämna landet.

Milana avslöjar att också hon, som flytt från Tjetjenien med sin familj och kusiner, saknar uppehållstillstånd och nu fruktar att de är näst på tur att utvisas. Barnens skola engagerar sig i problematiken kring barnen. Men det bildas genast olika grupperingar bland föräldrarna; för och emot.

Blaises och Alices mamma Cendrine engagerar sig starkt och föreslår att de 'franska' barnens familjer ska erbjuda de 'illegala' barnen skydd i sina hem. Själv tar hon hand om Milana som hennes barn redan betraktar som en syster. Hennes man är däremot inte lika övertygad om att det är en bra idé.

Milanas föräldrar och kusiner är inte heller nöjda men låter henne följa med familjen till Bretagne över skollovet. För första gången på länge får hon uppleva en harmonisk semester med bad, krabbfiske och bus med andra barn om kvällarna. Förhållandet mellan henne och Blaise fördjupas under tiden på landet men hotet om utvisning vilar som en skugga över hela vistelsen.

Åter i Paris visar sig allvaret när Madame Zou, mamman till några av de utvisningshotade barnen, begår självmord genom att slänga sig från en balkong. Snaran dras nu hårdare åt kring de papperslösa och barnen börjar planera för att gå under jorden tillsammans med Milana för att hålla henne undan polisen.

De packar mat och andra förnödenheter för att överleva en längre tid i sin källare. För att förvillna eventuella förföljare och spårhundar döljer de sina spår med peppar. Ali blir kvar hemma för hans bror blir sjuk men han håller kontakt och signalerar till kompisarna genom ett källarfönster.

Föräldrarna till de försvunna barnen blir oroliga. Det enda spåret är ett kryptiskt meddelande från Blaise. Polis och ett stort pressuppbåd invaderar skolan och Milanans mor bönar i teve om att dottern ska komma hem.

Både Cendrine och polisen misstänker att Ali vet var resten av gänget befinner sig men han vägrar att skvallra. Till slut tas han in för ett regelrätt förhör av polisen i samband med ett tillslag på grund av hans brors knarkaffärer. De försöker genom hot - men också med löften om att Milana och alla skolans utvisningshotade elever kommer att få sina franska id-handlingar - få honom att berätta var barnen finns.

Det lilla gänget i källaren har det ganska hemtrevligt och är fast beslutna att inte ge upp förrän de får ett positivt besked. Om det är barnens protester, opinionen bland grannar och skola eller det mediala trycket är inte helt klart; till slut beviljas i alla fall barnen och deras föräldrar permanent uppehållstillstånd.

Plötsligt visar sig således Ali i källarens ingång. Gatan kantas av nyfikna och lyckliga grannar och vänner när barnen lämnar sitt gömställe med händerna över huvudena. Som brottslingar. De mottas med ömsom glädjetårar, ömsom örfilar av sina upprörda familjer.

För Milana är den nya friheten bitterljuv. Upphållstillståndet innebär att hon och hennes familj måste flytta från Paris för att förenas med fadern i Lille. Hon och Blaise skiljs åt för alltid. Men de kommer aldrig glömma den här tiden, eller varandra.

Gömd

Milana är ett av flera barn i samma skola som lever som papperslös flykting. Något som innebär en vardag av rädslo. Familjer från Tjetjenien, som Milanans, från det fattiga repressiva Nordafrika. Oroshärdar som Irak och Afghanistan eller intoleranta stater som Iran. Alla inhyses i slitna hyreshus där polisen genomför nattliga razzior mot hela kvarter. Där några åker fast och utvisas. Den ständiga oron att bli upptäckt gör att tillvaron mest går ut på att osynliggöra sin existens och undvika all uppmärksamhet. Polisens närvaro på gatorna representerar endast ett hot och man öppnar inte ytterdörren för vem som helst. Till och med Milanans vän Blaise betraktas med viss skepsis

när han hälsar på.

Trots allt försöker Milana leva som andra barn. Hon är duktig i skolan och har sina nära vänner. Men tillslaget då Youssef blir utvisad påminner henne om den realitet hon lever under. När som helst kan hennes liv förändras drastiskt och den framtid hon hoppas på omöjliggöras.

När hotet ökar mot de papperslösa barnen föreslår Cendrine att franska familjer ska ge dem skydd. Något som innebär att Milana får känna på gemenskapen och tryggheten i en 'vanlig' familj. Små gester skapar säkerhet. Som en promenerad där 'familjen' håller hennes händer, något som både bildar en konkret och en symbolisk mur mot den grupp poliser som knappast misstänker att hon är en liten id-lös tjetjensk flicka. Men också ständiga påminnelser om allvaret då en utvisningshotad grannfru tar sitt liv.

- Papperslös - ett ord som innebär ett berövande av ens identitet. Som att inte riktigt existera, varken i andras ögon eller i sina egna. Man varken finns eller vill synas. Hur tänker ni er att detta påverkar ett barn? På vilket sätt speglas denna känsla av osynlighet hos Milana?

- Milanans familj lever ett liv i skuggan av den franske medborgarens vanliga liv. Milanans mor håller sig mest inomhus, skräckslagen för att polisen nästa gång ska knacka på deras dörr. Kusinerna är allmänt oroliga och misstänksamma och bevakar Milanans varje steg och vem hon umgås med. Hur beskriver filmen hur hotet om utvisning skapar en paranoid känsla hos Milana och hennes familj? Hur framställs polisen i Frankrike? På vilket sätt förändras tillvaron i skolan och hur påverkas eleverna?

- Känslan av trygghet infinner sig först när Cendrine tar Milana under sina vingars skydd, men tryggheten är bräcklig. Till och med under semestern, ute på landsbygden, oroas hon för att polisen ska hitta henne. Och hon tolkar Cendrines telefonsamtal till Paris som att hon snart kommer att överges och lämnas åt sitt öde. Bara i viss mån bejakar hon sin nya frihet och tillåter sig att vara lycklig. Men den känslan blir också svår att hantera. Under vistelsen i Bretagne försvinner hon plötsligt och alla får ge sig ut i natten för att leta efter henne. Hon förklarar sig med att hon just var så lycklig. Hur hanterar Milana sin rädsla? Hur påverkar den hennes förtroende för omvärlden? Finns det något som tyder på att hon tvivlar på Cendrines lojalitet? Varför får hon dåligt samvete när hon för en stund är lycklig?

- Ett problem som Milana delar med många flyktingbarn är känslan av rotlöshet. Hon talar perfekt franska, är bäst i klassen i matte och den i familjen som framstår som mest integrerad. Sitt tjetjenska ursprung är något hon är stolt över och vill bevara som en viktig del av sin identitet. Men förmodligen skulle hon känna sig mer främmande i sitt hemland från vilket hon har några vackra men vaga minnen. Att skickas hem till något som egentligen inte längre betraktas som 'hemma' ter sig därför extra grymt. Utvisningshotade barn som rotat sig i ett nytt land och i realiteten saknar band till sitt gamla hör vi ofta om i nyhetsbevakningen. Bakom den utdragna ovissheten lig-

ger ofta långa handläggningstider som gör att människor, särskilt barn, hinner etablera sig i det nya landet. De lär sig språket, får vänner, finner sig tillrätta i skola och i aktiviteter, för att sedan ryckas bort från allt. Fundera över hur denna rotlöshet visar sig hos Milana. Hur försöker Milana måna om sina tjetjenska rötter? Vilka minnen bär hon med sig?

Barnens perspektiv

"Upp med händerna" hämtar sin dramatik ur ett så dagsaktuellt ämne som immigration och Europas hantering av papperslösa flyktingar. Det politiska stoffet till trots antar filmen genomgående ett tydligt barnperspektiv. De utvisningshotade barnen och deras vänners bjuder motstånd och visar kampvilja för att övervinna vad de uppfattar som orättvist och inhumant från vuxenvärlden.

Det sammansvetsade gänget är redan etablerat när filmen tar sin början. I ett källarutrymme har de skapat ett eget dolt rike där de själva bestämmer långt borta från vuxnas blickar. Mer eller mindre kriminell verksamhet varvas med vanligt bus. De har också upprättat både egna sinnrika kommunikationssystem, mobilsignaler som endast kan uppfattas av barn, och ett praktiskt och moraliskt kodspråk dem emellan. En musketöranda av typen "en för alla, alla för en".

När leken förvandlas till skarpt läge kommer de att använda sitt eget nätverk för att påverka skeenden som annars går högt över de flesta barns begreppsvärld. En i gänget, Youssef, kommer att utvisas ur landet och Milana avslöjar att hon och hennes familj, utom minsta systemen som är född i Frankrike, lever utan id-handlingar. Resten av gruppen inser att de måste göra något. Blaise åtar sig genast att uppträda som hennes bror. När hans mamma föreslår att Milana ska få bo med dem är det ett steg i rätt riktning. Men oron kvarstår och deras sista utväg blir att gå under jorden, och hoppas på att deras försvinnande kan påverka tingens ordning.

Barnen tvekar aldrig att ingripa eller kämpa för det de tror på. Till skillnad från de vuxna som fastnar i låsta positioner huruvida det är rätt eller inte att gömma flyk-

tingar, agerar de utifrån sin instinktiva känsla av solidaritet med sina vänner, och för att de ser möjligheter och inte hinder. De tillhör en ny generation som vuxit upp med teknik, vilket de flitigt utnyttjar både för 'läxläsning' och för att kunna meddela sig obemärkt. Den vuxna Milana som ser tillbaka ger också en känga åt hela det franska skolsystemet. Hur den på denna tid var organiserad i fulla klassrum där lärare repeterade saker från katedern utan att ta hänsyn till barnens individuella behov.

- Filmen förenar onekligen ett visst mått av äventyrsromantik - som för tankarna till förebilder från "Vi fem" till "Lasse Majas detektivbyrå" - med en krass verklighet. En realitet där barnen står för det klarsynta, praktiska och slagkraftiga. Som agerar både hjältar i ett spännande äventyr och organiserade unga i ett realistiskt nutidsdrama. Men framför allt är de barn och uppträder som barn gör sinsemellan och visavi vuxenvärlden. Hur har de byggt upp sin gemenskap och den hemliga värld de skapat för sig själva? Hur ser deras hederskodex gentemot varandra ut? På vilket sätt framhävs deras barnsliga sida, och vilka egenskaper och vilket agerande ter sig mer vuxet?

- Barnens värld är en egen autonom sfär som de har skapat själva och där deras egna regler gäller. Fundera över hur filmen visuellt betonar deras gömställe som ett eget fort där fantasin får flöda.

Barnens försvinnande genererar en regelrätt våg av barn i andra länder som solidariserar sig med de franska. Som under sloganen "Vi är alla Milana" tar ställning för att stötta henne och andra utvisningshotade barn. En akt av gemenskap och samhörighet som de helt tar initiativ till, utan vuxnas inblandning.

- I Sverige har barn hotats och hotas fortfarande av utvisning. Något som väckt starka reaktioner hos svenska kamrater - precis som för barnen i filmen - som försökt protestera mot utvisningsbeslut. Kanske inte lika drastiskt som

i filmen men med protestlistor, demonstrationer och uppvaktande av politiker. Med filmen som utgångspunkt, vad vill den berätta om barns förmåga att kunna göra skillnad? På vilket sätt skiljer sig barns engagemang från de vuxnas?

Det personliga engagemanget

Frågor kring immigration, flyktingar, asylpolitik och gräns- och tulllagar är brännheta frågor som sysselsätter EU-länderna just nu. Omvälvningarna i Nordafrika har skapat flyktingströmmar där nu länder som Italien och Frankrike strider om vem som har skyldighet att ta emot dessa flyende människor. Italien har på grund av sitt geografiska läge blivit en första anhalt för flyktingar från Libyen, på samma sätt som Gibraltar tar emot många av de som flytt från Tunisien och Marocko, och Kanarieöarna båtflyktingar från Västafrika. "Upp med händerna" är onekligen ett inlägg i debatten om än genom ett högst personligt öde.

Milana inleder filmen med en tillbakablick mot ett Frankrike, där hon inte minns vem som var president just då. Uppbenbarligen en syrlig kommentar till dagens administration ledd av Nicolas Sarkozy. Genom Milanans berättelse blottläggs också något av den stränga och hårdföra immigrationslagstiftning som råder innanför den europeiska 'gemenskapen'. Inte minst Frankrike har format en allt hårdare hållning, inte bara mot flyktingarna själva, utan även mot de franska medborgare och frivilligorganisationer som erbjudit hjälp och skydd åt papperslösa.

Med detta i åtanke visar filmen de diametralt olika ståndpunkter som omgivningen intar. Här skapas ett slags mikrokosmos av de opinionsmässiga strömningar som finns i (det franska) samhället. Känslomässiga, pragmatiska och ideologiska. Ur barnens perspektiv finns inget annat än ett rättvisepatos och en genuin känsla att skydda en vän. För de vuxna däremot är bilden mer komplicerad och elevernas föräldrar står splittrade. Det leder till och

med till en konflikt inom Cendrines familj. Hon hamnar i gräl med sin bror som anklagar henne för att agera världssamvete medan hennes man tycker att de ska utnyttja sina kontakter i försök att hjälpa just Milana.

Det uppstår alltså ett smärre krig mellan föräldrarna i skolan, med uppretade vuxna som protesterar antingen för eller emot att de papperslösa barnen ska skyddas. Frågan är så känslig att någon saklig diskussion aldrig kommer till stånd. Cendrine agerar utifrån vad hon finner human och moraliskt riktigt medan andra pekar på riskerna. Det finns en aggressiv ton i mötet mellan de olika åsikterna som ibland bara åskådliggörs genom tumultet av upprörda kroppar i en ansiktslös folkhop i bildernas periferi.

- Hur framställs vuxenvärlden i filmen? Hur kontrasterar den mot barnens mer metodiska och självklara sätt att attackera problemet?

- När det abstrakta blir konkret i våra liv tvingas vi ta ställning. Frågor kring utvisning kan vara svåra att sätta sig in i lika väl för vuxna som för barn. Cendrine finner det till exempel obegripligt att man i förväg bestämmer hur många personer man tänker utvisa. Vad vill filmen säga om vår förmåga till personligt engagemang? När Cendrine anklagas av sin bror för att agera av egoistiska skäl säger det något om vilka värderingar vi lägger i att hjälpa. Spelar det någon roll om vi gör det för att själva känna oss nöjda, eller måste det finnas en osjälvvisk tanke bakom det personliga engagemanget?

Fakta om gömda barn i Sverige och tips på fördjupning

I Sverige har diskussionen under en längre tid handlat om ensamkommande flyktingbarn och oviljan från en del kommuner att ta emot dessa.

Men flyktingmottagande och gömmande av personer

utan uppehållstillstånd har ända sedan åttiotalet varit en fråga för debatt. I skånska Sjöbo ledde frågan till både en folkomröstning och ett sedemera riksbekant parti (Sjöbo-partiet) med motstånd mot flyktingmottagande som huvudfråga. På riksdagsnivå ledde också både Ny Demokrati och Sverigedemokraterna till att invandrings-, integrations- men också flyktingfrågan hamnade på den politiska dagordningen.

Lokalt motstånd har ställt skillnaden mellan riksdagspartiernas ambition och opinionsströmningar på kommunal nivå på sin spets. Protester eller att man inte kunnat erbjuda passande bostäder (eller 'transithem') har angetts som orsak i kommuner som Vellinge i Skåne.

I ett reportage i Dagens Nyheter (11-05-21) berättas dock om en familj i Vellinge, som tog emot en flyktingpojke från Afghanistan trots det kompakta motståndet. De berättar att deras oro att grannarna skulle visa sig fientliga kom helt på skam. I stället möttes de av beundran och uppmuntran för sitt initiativ.

Rättigheterna för papperslösa är dock fortfarande vaga trots att Sverige i mer än tjugo år haft tusentals människor som levit gömda efter avslagen asylansökan. Det skiljer sig från landsting till landsting hur man t ex bedömer rätten till vård. Idag ger dock hälften av landstingen i Sverige vård till papperslösa under samma premisser som personer med rätt att vistas i Sverige.

Även barnens rätt till skolgång har varit föremål för en rad olika förslag men i mars 2011 tog regeringen ändå beslutet att med hänvisning till FN:s barnkonvention skall papperslösa barn ha rätt till skolgång utan hot om utvisning. Detta skall gälla fr o m läsåret 2012/13 (Lärarnas Tidning 2011-03-03).

Ett av de mest gripande sätten att få en konkret bild av hur livet ter sig för ett gömt flyktingbarn är nog Hanna Heilborn och David Aronowitschs animerade dokumentär "Gömd" som är en intervju med 12-åriga Giancarlo som lever gömd i Sverige för att inte utvisas och där filmskaparna animerat historien runtomkring. Kortfilmen finns på dvd med ett omfattande kringmaterial.

En rad organisationer arbetar med frågan, dels konkret som exempelvis Fristadsrörelsen men också Läkare i Världen (www.lakareivarlden.org), Unicef (www.unicef.se),

Rädda Barnen (www.rb.se) och Röda Korset (www.redcross.se). Det finns mycket material på dessa organisationers hemsidor för den som vill läsa och lära mer.

Produktionsuppgifter

Originaltitel: Les mains en l'air

Frankrike 2010

Producent: Margaret Ménégoz

Manus & regi: Romain Goupil

Foto: Irina Lubtchansky

Klippning: Laurence Briaud

Produktionsdesign: Jean-Baptiste Poirot

I rollerna

Milana - Linda Doudaeva

Blaise - Jules Ritmanic

Alice - Louna Klanit

Cendrine - Valeria Bruni Tedeschi

Youssef - Dramane Sarambounou

Claudio - Jérémie Yousaf

Ali - Louka Masset

Milanas mor - Malika Doudaeva

Tekniska uppgifter

Speltid: 90 minuter

Format: vidfilm

Ljudsystem: dolby

Censur: från 7 år

Svensk premiär: 25 mars 2011

Distribution

Folkets Bio/Scanbox Filmlager, Hjalmar Gullbergsgatan 1, 211 49 Malmö. Tel 040-12 08 82. **Info:** Folkets Bio, Box 17099, 104 62 Stockholm Tel 08-545 275 20, fax 08-545 275 27 epost info@folketsbio.se. www.folketsbio.se

Filminstitutet kan inte garantera att filmen finns i distribution efter den har slutat visas på ordinarie biografrepertoar. Via länken www.sfi.se/filmdistribution kan ni lära mer om hur ni hittar och bokar film.

Redaktion: Andreas Hoffsten, Film i hela landet, Svenska Filminstitutet, augusti 2011